

Респондент: Мовчан Стефа Романівна, (72 роки).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)

Інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 20.10.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: Аудіодзвінок.

Я, Мовчан Стефа Романівна, мені сімдесят другий рік. 10 вересня було 72 рік.

Скажіть, будь ласка, звідки саме Ви?

Батьки мої із Західної України. Ну мене везли, мені й місяця не було, це було в 1951 році, у жовтні місяці. Нас депортували насильно, наше село попало під польську границю. Я ще повторно брала свідоцтво про народження, то мені вже прийшло Республіка Польща. Так що я нічого там... Мені і місяця не було, може місяць. Мене там перехрестили, як положено, і привезли сюди. Я щитаю, що моя родина це Золота Балка. Хоча, дійсно, родилась я там.

Скажіть, будь ласка, чи пам'ятаєте, коли розпочалося вторгнення Росії?

Звичайно пам'ятаю. Як це не пам'ятати? 24 лютого наше село вже все було заблоковане. І Золота Балка починає з 24 лютого. Херсон і зразу наша Золота Балка. Звідтіля вони, з Високополля йшли. Так що, чого я не пам'ятаю? Все пам'ятаю! Начали бомбити, начали самолоти, рашисти начали... А вже десь через неділки дві вже вони ходили по вулицях, їздили своїми зетками. Слава Богу не знущалися з нас. Оце єдинственне, що в нас 21 квітня не стало ні світла, ні води. Їм тут не вигідно було поселятися, ну в хати де пусті, то що з малими дітками старалися зразу виїжджати у Кривий Ріг, Дніпропетровська область. А ми вже тут... огород посадили, своє все... І тим більше, куда б я? Я би в Херсон, а там ще хуже. Там тоже зразу... Херсон здали без одного вистрела.

Скажіть, будь ласка, чи приходили особисто до Вас додому російські військові?

Приходили, приходили. Якраз я на городі була. Цибулю вибирала. Коли бачу йдуть два, один високий, другий несильно. А в мене шовковиця на городі. Той малий їсть шовковицю. Я як глянула, обернулася, кажу: «хлопці, а чого ви тут? Шо вам нада?». Він правда, цей більший: «нічого, нічого, не бойтесь,

не бойтесь». А я кажу: «як не бояться? У мене в руках тільки лопата, а у вас автомати» . І вони зразу пішли. Нічого мене не цей... Даже паспорт не спитали. Мною начало трусить. А зайшли аж на город далі. Собака був, як він їх... Шорох почув, собака заховався.

Це один раз Вам доводилося з ними...?

Один раз. Другий раз якось були, що мене вдома не було. Був менший син. Він собирався було уже десь після Паски... наші йшли багато берегом, а тоді хтось підказав їм, то вони там поставили розтяжки, замінірвали, щоб не йшли, то він вернувся. Менший син, 81-го року. Старший син, Ігор, в Херсоні, 74 рік. Оце ж Альона дочка його.

Скажіть, будь ласка, не було у Вас в селі, на території села, вони не робили якихось катівень?

Ви знаєте, ні. Ті, хто до них ходив, курили разом з ними, були такі. Вони приїжджі з Кривого Рога, там якісь. То з ними там ведать трошки шось спілкувалися, ведать шось... То вони там одного побили і він начав тікати в Кривий Ріг, вони самі з Кривого Рогу, то там підірвалися на розтяжці. Один на смерть, жінка його, її вилічили.

А як взагалі вони відносилися до людей в селі?

Ви знаєте, щоб так жорстоко, я би не сказала. Хто з ними... відповідав їм жорстко, або сказав: «чого ви...?», вобщем гнав чи заматюкався по нашому, то може там... Ну не чуть було, щоб побили, не було. В других селах да, Хрещеновка, там казали да, і били, даже вбивали. В нас не було. Я кажу так як єсть.

Скажіть, будь ласка, чи багато розрушень у вас у селі?

Щоб так капітально все, ну навроно дома аж там коло криниці, де в нас пляж такий хороший, Альона знає, то там як ці, ракети, один дом новий, на Шевченка вулиці, розрушили добре, криша, ну вобщем все там, і стіна... Ну і там аж внизу, коло того, там два дома. А щас тоже, даже стріляють, осколки летять то в вікна. Но ми щетаєм, що це не страшне, що це ще не так. А в сусідніх селах, Осокорівка, коло нас, Золота Балка, Осокорівка, там взагалі все розгромлено. Хрещеновка за трасою. Центральна траса йде, як із Кривого Рога до Одеси. Ми по цю сторону траси, а Хрещеновка по ту. Альона знає. То там все розтрощено. Бо вони зайшли з Високополля, з цьої сторони, з правого берега. А щас йдуть в нас в основному з лівого берега постріли. Оце Енергодар, Запоріжжя

Скажіть, будь ласка, в 1932-1933 році був Голодомор-геноцид. І зараз знову геноцид виходить вони роблять над нами, нашим народом. Правильно ж?

Ну в нас не було, де батьки мої жили в Западній Україні, там не було. Вони не знали, що... Нас сюди перевезли, як мама розказують, бабушка покойна і мама вже покойна, і тато, там кожен собі обробляв і ми там жили дуже хорошо. Тим більше, що бабушки чоловік був в Америці на заробітках. Постороїли новий дім, хату. Люди думали жить. Вже й на полах. А тоді депортація. Насильно, так, як ото з Криму татар, так і нас. Хоча конешно ми повинні користуватися якимись льготами. Ну, що ми користуємося? Нам 70 рублів до пенсії додають і раз у рік дають на тверде паливо 1500 гривень. Це я цим пользуюся. Нас прирівняли до учасників війни. Ну мама моя, вона чотири роки пробула у Германії. У 41-му році їх забрали з Львівської області.

Скажіть, будь ласка, що для Вас було найстрашнішим під час окупації?

Ви знаєте – все. Ці постріли, от все, що ми одірвані від всього були. Ми не могли не позвонить, ми не могли ніде не поїхати. Да і щас, ну щас вже можна в сторону туди Кривого Рога, вже щас можна. 2 жовтня зайшли наші війська сюди, в наше село. Для мене все страшне було. Без світла, без усякої інформації. Дехто, хто трохи багатший, молодші, хто займався землею, то покупляли генератори, які самі крутять трошки світло, то там включали на дві-три години, щоб хоч якісь новинки узнать. А так же ми не могли ніде. Даже я не могла в Кривий Ріг, у мене там двоюрідний брат, позвонить. Ні до Запоріжжя. Того що в нас Київстар було одключено, ну взагалі все. Оце було страшне. Ми ловили, ми ходили, бігали десь, де можна було хоть чуть-чуть вродє зв'язок... пару слов і всьо, вже перервало. А тепер хорошо. Зробили сразу як зайшли, через два чи три дня зробили зв'язок. Оце хоч хорошо. Но світла в нас і досі немає. Це проблема кажуть, того що коштує великі гроші й ще стріляють.

Чи пам'ятаєте як зайшли українські військові на територію села?

Пам'ятаю, якраз дощ такий лив, а люди з церкви йшли. Ходим все одно в церкву, в центрі у нас, молимося Богу, щоб Україна перемогла, щоб Бог дав сил нашим визволителям солдатам. Щоб повернулися люди з нашого села, дуже багато виїхало, особливо з дітками, які в школу, бо інтернету нема, світла. Та ми такі раді були. Я даже у цей день, це неділя, якраз було 2-ге жовтня, коли кажуть: «наші тут». Начали кричать: «Слава Україні», люди повибігали ,хто що мав несли їм. Та й щас у нас тут багато пограничників,

охраняють оцей берег, Дніпро. Живуть по хатах, де пусті хати. Готовим їм їсти. У них лишній хліб, то дають нам по хлібині. А ми, що в нас є, то яйця, то... Кормимо їх. Начали вже гуманітарку нам завозить із 5-го жовтня. А так ми ж одірвані, ми нічого ніде не получали. Не можна було заїхати, того що ми окупіровані. Село наше було повністю окупіроване.

Це виходить з 24 лютого?

З 24 лютого.

По 2 жовтня?

Да. Ще можна було два дня якимось до 26-го виїхати в районний центр Нововоронцовка. А тоді вже все, вони зайшли. Там почали громить. Нововоронцовку геть розгромили. Це Золота Балка, село Осокорівка, тоді Нововоронцовка, все розгромлено. І Осокорівка, все. Ну у нас, слава Богу, ми думаємо, що нас спасло те, що не було світла. Що вони не поселялися між хатами, ходили так, перевіряли, питали де дома, щоб умовія. Ми кажемо: «Які умовія, ні света, ні води». Воду нам завозили волонтери, зі скважини генераторами тягнули. Води не було, у нас в кожного в дворі є ще свій кран, де вода поступала. А так світла нема, то води не було й нема. Завозим щас воду. Завозять. Платно звичайно. І одна ще проблема в нас із топливом. Наше село не газифіцироване. Ну трошки почали брикети такі... з насіння подсолнуха, стебел роблять. Тоді торф'яні прошлий рік завозили, а цей рік не знаю. Як вдасться, може будуть завозити. Так думаю і зимувать. Просим Бога, щоб було світло, а як буде світло, то щось включиться, якась батарея. То хоч наші хлопці тут, то ми їм такі раді.

Все обов'язково буде Україна! Україна переможе! Слава Україні!.

Да буде, буде. Переможе! Звичайно Україна переможе. А що ви будете щось писать?

Свідчення, які ми збираємо, записуємо, вони будуть зберігатися в архіві Національного музею Голодомору-геноциду. В місті Києві ми знаходимося.

Да, це вважається, що геноцид українського народу. Вони хотіли нас порабити. Ви знаєте, вони як зайшли... то кажуть: «Боже, тут так люди живуть хорошо, вобще асфальт...». Ну да, село наше дуже гарне. Забори. Ну красиве село, дуже гарне. Річка, пляж, можна купатися. Но ми ж ні разу, ніхто ніде не купався. Все там розтяжки і замініровано. Вони все поробили. Особенно де в нас там пляж на Криниці. Там із Кривого Рога приїжджали до

Дніпра. Ну люди отдыхали на вихідні. Так що вони дуже удивлялися, що живем хорошо. Вони не уявляли, особливо ті буряти. Ще от із Луганська, з тої, другої... Сестра ж моя рідна у Лисичанську, менша, сама менша. Маринка.

Вона зараз там знаходиться?

Вона зараз в Германії. Вона втікла перший раз як у 2014 було. Була всьо время там в окупації. Тоже сиділи в підвалах дві неділі. Та де? Місяць і більше! Бо як начали сильно бомбить... Ну вона сама медик, фармацевт. Вона кінчала Запорозький медінститут. То вона робила в аптеці і слава Богу, що вирвалась. А друга сестра в Нікополі. Там розбомбили геть. Вона в Польщі тоже із чоловіком. І внучка, і дочка. А тільки зять остався, бо в теробороні, в Нікополі. Місто Нікополь. Це Дніпропетровської області. Може ви і знаєте.

Так, так. Звісно. Його на жаль зараз дуже обстрілюють.

Дуже да оце – Нікополь, Запоріжжя. Запоріжжя тоже, у мене родичі, чоловікові там родичі. Чоловіка нема. Це якраз уже скоро рік як ми переболіли, я і він, тою заразою. Серце його не видержало.